

Explosieve portefeuilles

Bankgroepen en clustermunitie
Juni 2006

**Dit rapport kadert in de campagne "Mijn Geld. Goed Geweten?"
van Netwerk Vlaanderen in samenwerking met
Forum voor Vredesactie, Voor Moeder Aarde en Vrede.**

INHOUDSTAFEL

Introductie	4
Hoofdstuk 1. Clustermunitie, een wapen onder internationale druk.....	5
1.1. Clustermunitie	5
1.2. Een wapen onder druk.....	7
Hoofdstuk 2. De producenten van clustermunitie	9
Hoofdstuk 3. De investeerders	13
3.1. AXA	14
3.2. Dexia	16
3.3. Fortis	18
3.4. ING	20
3.5. KBC	22
3.6. Conclusie	24
Hoofdstuk 4. Een rol voor de overheid	25
4.1. Clusterbommen niet gewenst	25
4.2. Transparantie	26
4.3. De overheid als voorbeeldfunctie	26
Voetnoten.....	27
Colofon	29

INTRODUCTIE

29 juni 2003: in Kerbala (Irak) lopen Wahid en zijn 9 jaar oudere broer door hun buurt als ze aangetrokken worden door een metalen object. Wahid raakt zijn rechterhand kwijt, drie vingers van zijn linkerhand, en zijn lichaam zit vol metalen restjes.

10 oktober 2001: in Chaat (Libanon) vinden vier broers tijdens het spelen een stuk metaal met daarop de letters BLU-63. Eén broer sterft en de drie andere moeten twee jaar in het ziekenhuis blijven. Eén van hen is pas in 2005 opnieuw beginnen te stappen.

17 augustus 1999: in Nerodimlje (Kosovo) gaat Adnan (7 jaar) met zijn familie zwemmen in het meer. Hij vindt een stuk metaal en brengt het bij zijn vader en 17-jarige broer. Enkele momenten later zijn Adnan's vader en broer dood en ligt Adnan op de grond, gewond aan handen en benen. In de verwarring loopt zijn zus Sanije, 14 jaar, ook op een stuk metaal en sterft.

Uit de vorige verhalen zijn enkel de ontploffingen geschrapt, ontploffingen van clustermunition. Clustermunition heeft tijdens en na oorlogsconflicten de laatste decennia ontelbare onschuldige burgerslachtoffers gekost. Geen wonder dat op dit moment clustermunition beschouwd wordt als één van de meest controversiële wapens en internationaal onder zware druk staat. België heeft in het voorjaar 2006 als eerste land ter wereld een volledig verbod op clustermunition ingevoerd. Dit Belgische initiatief zal waarschijnlijk ook in andere landen en op het internationale plan opvolging krijgen.

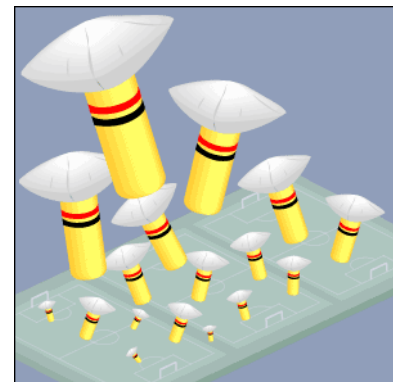
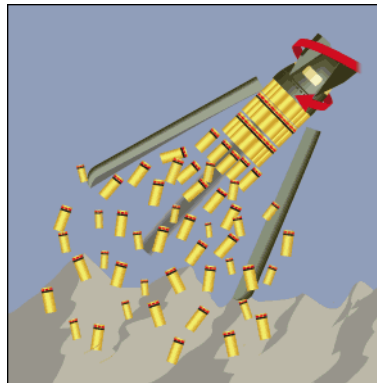
Maar ondertussen blijven overal in de wereld bedrijven clustermunition produceren en verkopen, en blijven legers ze inzetten tegen militairen en (onvermijdelijk voor dit wapen) burgers.

Reeds in 2004 riepen Netwerk Vlaanderen, Forum voor Vredesactie, Voor Moeder Aarde en Vrede de Belgische banken op hun investeringen in clustermunition stop te zetten. Ronkende beleidsverklaringen stuurden de banken de wereld in. Investeringen zouden stopgezet worden, bedrijven werden op een zwarte lijst gezet worden, nee ... clustermunition dat was een stap te ver. Daar waren bijna alle bankgroepen het over eens. Niet alle banken gingen echter even ver in hun beleid en toen reeds werden achterpoortjes ontdekt in de beleidsverklaringen.

In dit onderzoeksrapport wordt nagegaan of die investeringen in clustermunition nu daadwerkelijk stopgezet zijn. Er is goed en slecht nieuws. Het goede nieuws is dat sommige banken echt niks meer te maken willen hebben met clustermunition. Bij andere bankgroepen blijkt de aversie tegen clustermunition daarentegen niet zo groot meer te zijn als er interessante deals op tafel liggen, of als dat beleid toch wat lastig wordt om te implementeren. 'Maar we hebben wel een heel interessante dialoog opgebouwd met de defensiesector', luidt de klok dan. Wel, ga dat maar eens gaan uitleggen aan Wahid, Adnan en de ouders van de vier Libanese broers.

Na twee jaar hebben de bankgroepen tijd genoeg gehad om actie te ondernemen. En op zijn minst één bank is met onderscheiding geslaagd. Voor de rest zijn alle argumenten uitgewisseld, alle uitvluchten gebruikt, en spreekt niemand nog over de slachtoffers, maar wel over marktaandeel verliezen, juridische bezwaren, confidentialiteit en risk management. De tijd is dan ook rijp voor de overheid om de krijtlijnen uit te zetten.

HOOFDSTUK 1:

Clustermunitie: een wapen onder internationale druk

1.1. CLUSTERMUNITIE

Het wapen

Clusterbommen bestaan uit grote containers (bommen, raketten, etc.) die, afhankelijk van het model, honderden tot duizenden kleine bommen (submunitie) bevatten. De container opent zich in de lucht en ver-

spreidt de submunitie over een grote oppervlakte. De bedoeling is om een bommentapijt te leggen over een hele zone.

Clustermunitie kan uit de lucht gedropt worden door gevechtsvliegtuigen, bommenwerpers en helikopters. Maar ook van op de grond kan het gelanceerd worden via raketlanceersystemen en artilleriegeschut.

In tegenstelling tot landmijnen is clustermunition gemaakt om te exploderen wanneer het haar doel raakt ('explode on impact'). Landmijnen worden gedropt met de bedoeling niet te ontploffen wanneer ze de grond raken, maar pas wanneer ze geactiveerd worden door aanraking van een slachtoffer.

In functie van het geviseerde doel wordt clustermunition met verschillende effecten gebruikt: anti-persoons, anti-tank, anti-infrastructuur, anti-materiële, toxische of brandgevaarlijke effecten. In sommige modellen is een combinatie van deze effecten mogelijk.

Controverse

Clustermunition wordt algemeen bestempeld als een heel controversieel wapen. Door de aard van het wapen vertegenwoordigt het immers een dubbele bedreiging voor de burgerbevolking:

- ▶ Clusterbommen hebben als doel grote oppervlakten te bombarderen waarin één of meerdere doelwitten gelokaliseerd zijn. Door de verspreiding van de munition over een groot oppervlak is de kans groot dat clustermunition ook burgerslachtoffers maakt tijdens de aanval.
- ▶ Maar ook na het conflict blijft clustermunition burgerslachtoffers eisen. De submunities uit clusterbommen hebben een niet-ontploffingsgraad. Bij een clusterbombardement worden er dus heel wat niet-ontploffte submunities over een groot gebied achtergelaten. Op die manier worden er de facto mijneenvelden gecreëerd, die een groot risico inhouden voor burgers, ook na het conflict.

AL Radwaniya, Irak, 2003

Akim is al wel een jonge herder, maar hij is nog steeds een kind. Op een dag speelt hij rond de boerderij van zijn ouders en wordt hij verrast door een clustermunition bombardement.

Zijn nonkel vindt hem terug met zware verwondingen en neemt hem onmiddellijk mee naar het ziekenhuis. De diagnose is zeer pessimistisch gezien het grote bloedverlies dat hij geleden heeft. Vier maanden later ligt Akim nog steeds in het ziekenhuis. Zijn toestand vertoont geen enkele verbetering. Hij heeft zware brand- en andere wonden aan zijn benen en in zijn lichaam zitten nog veel granaatscherven. Zijn rechterbeen is op verschillende plaatsen gebroken en moet met een ijzeren pin vastgehouden worden. Zijn twee

benen zijn met verbanden samengebonden. Verschillende van zijn wonden zijn geïnfecteerd. Hij heeft ook al doorligwonden. Hij huult elke nacht.

Bron: het team van Handicap International in Bagdad; Irak (juli 2003)

Gebruik

Minstens elf staten maakten reeds gebruik van clusterbommen: Eritrea, Ethiopië, Frankrijk, Israël, Joegoslavië, Nederland, Rusland, Saoedi Arabië, Soedan, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk.

Enkele voorbeelden van het gebruik van clustermunition:

De eerste Golfoorlog (1991)

Clusterbommen zijn massaal gebruikt in de eerste Golfoorlog in 1991. Volgens een rapport van Human Rights Watch¹ dropten de Verenigde Staten en haar bondgenoten tussen 17 februari en 28 februari 1991 61.000 clusterbommen op Irak en Koeweit. Deze clusterbommen waren samen goed voor ongeveer 20 miljoen submunities en voor 1/4e van de bommen die gedropt werden op Irak en Koeweit. Zelfs bij een conservatieve niet-ontploffingsgraad van 5% spreken we dus van 1 miljoen achtergelaten gevaarlijke submunities.

Maar na de oorlog maakte een rapport van de US Air Force² gewag van een 'excessief hoge niet-ontploffingsgraad' die te wijten was aan de hoogte van waarop de bommen werden gedropt en het feit dat zij terecht kwamen in zand en water.

1600 burgers werden gedood door deze achtergelaten submunities, 2500 werden gewond. Zestig procent van de slachtoffers waren jonger dan 15 jaar.

Door het gebruik van clusterbommen in verstedelijkt gebied (vooral in het zuiden van Irak) werden ook vluchtelingen en internationale hulporganisaties aan

hoge risico's onderworpen.

Joegoslavië en Kosovo (1999)

Van maart tot juni 1999 dropten de Amerikaanse, Engelse en Nederlandse luchtmacht in Joegoslavië 1.765 clusterbommen, samen goed voor 295.000 submunities. Volgens U.N. Mine Coordination werden meer dan 20.000 niet-geëxplodeerde submunities achtergelaten.

Tijdens de bombardementen werden 90 à 150 burgers gedood en nog veel meer verwond. In het jaar na de oorlog werden nog minstens 50 burgers gedood en 101 verwond door de niet-geëxplodeerde submunities.³

Adnan ging zwemmen met zijn vader en broer...

Adnan Maluku was nog net geen zeven. Op 11 augustus 1999 ging hij met zijn vader en broer zwemmen in een meer. Adnan vindt een gele koker in metaal en geeft het aan zijn broer zonder te weten wat het is. Het ging om een stuk submunitie, een BLU-97, die niet was ontploft.

Zijn broer, die zeventien is, vraagt aan zijn vader wat het is en laat het ding vallen. Het ontploft. Hij is op slag dood. Adnan wordt verder op geslingerd en is gewond aan de arm en aan het linker been. Hij hoort zijn vader nog enkele woorden zeggen maar kan ze niet verstaan. Dan hoort hij niets meer...

De volgende dag gaat de zus van Adnan, Sanije, naar de plaats van het ongeluk om de kleren van haar vader en broer te zoeken. Zij ook stapt op een stuk submunitie en wordt op slag gedood. Adnan verloor veel bloed. Gedurende twee maanden wordt hij medisch verzorgd. Hij lijdt nog altijd onder bloedarmoede. Zijn rechter arm blijft heel zwak en hij kan geen zware lasten dragen. Hij kon slechts opnieuw naar school in januari 2000. Hij herinnert zich het voorval nog alsof het gisteren was. De oudste zus van Adnan, Ymrije, moet voor hem en zijn moeder zorgen. De moeder is erg getraumatiseerd door het ongeluk. Met hun drieën moeten ze leven van het kleine pensioen van hun vader.

Dit getuigenis werd opgetekend door medewerkers van Handicap International in Kosovo in 2005.

Adnan en zijn zus Imrije

Afghanistan (2001-2002)

De Verenigde Staten dropten 1.288 clusterbommen in Afghanistan (samen goed voor 248.056 clustermunities). Conservatieve ramingen leiden tot een aantal van meer dan 12.400 niet-geëxplodeerde submunities die in Afghanistan achterblijven.⁴

Irak (2003)

De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk hebben in 2003 ongeveer 13.000 clustermunities gedropt in Irak (samen goed voor bijna 2 miljoen submunities). Anders dan in vorige oorlogen (bvb. Kosovo, Afghanistan) werd het gros van de clustermunities nu van op de grond gelanceerd. Dergelijke van op de grond gevoerde clusteraanvallen in bevolkte gebieden waren in Irak de belangrijkste oorzaak voor burgerslachtoffers. Honderden doden en gewonde burgers veroorzaakt door clusteraanvallen, werden gemeld in onder meer Baghdad, al-Hilla, al-Najaf en Basra.⁵

De laatste decennia zijn de VS en het VK de belangrijkste gebruikers van clustermunities. De VS alleen al hebben meer dan 1 miljard submunities in voorraad. In totaal hebben maar liefst 57 landen voorraden clustermunities, waaronder België, Chili, Rusland, Israël, Iran en Irak.

1.2. EEN WAPEN ONDER DRUK

De aard van het wapen, het veelvuldige gebruik in de laatste decennia en het grote aantal slachtoffers onder de burgerbevolking hebben van clusterbommen één van de meest gehate wapens ter wereld gemaakt. In allerlei landen staat het wapen dan ook onder grote druk of heeft men grote vraagtekens bij het gebruik ervan. De Belgische wet van 2006 die clustermunities verbiedt, is internationaal de belangrijkste evolutie in dit kader.

"Clustermunities (...) bevindt zich in de arsenalen van meer dan 70 landen. Vaak kosten ze het leven aan burgers en verhinderen ze socio-economische ontwikkelingen nog lang na een conflict. Ik dring erop aan alle thema's in verband met clustermunities op de agenda van 2006 te plaatsen." Kofi Annan, Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, tot de Vergadering van Verdragspartijen van de CCW, 24 november 2005.

Internationaal Humanitair Recht

Op dit moment zijn clusterbommen niet onderhevig aan specifieke restricties binnen het internationaal recht. Er is geen internationale conventie zoals het

Ottawa-verdrag i.v.m. landmijnen.

Toch houdt het gebruik van clusterbommen een overtreding in van het internationaal humanitair recht. Daarin wordt immers opgelegd dat strijdende partijen bij het gebruik van wapens een onderscheid moeten maken tussen militaire en civiele doelwitten.

Bovendien is er ook nog het principe van de proportionaliteit, waarin gesteld wordt dat er geen disproportioneel leed mag veroorzaakt worden in vergelijking met het militaire doel.

Door de aard van het wapen voldoet clustermunitie niet aan de voorwaarden van het internationaal humanitair recht. Zowel voor als na het conflict houdt het gebruik van clustermunitie een disproportioneel gevaar in voor burgers.

Belgische primeur

In België aanvaardde het Parlement op 16 februari 2006 een wet, die clustermunitie verbiedt en op 30 maart 2006 een wet, die de definitie

van clustermunitie preciseert⁶. De wet voegt clustermunitie toe aan de lijst van verboden wapens in België. Hierdoor is het verboden clustermunitie te produceren, herstellen, verkopen, transporteren, stockeren, bezitten of gebruiken.

België is hiermee het eerste land dat een dergelijk verbod uitvaardigt. Maar België staat gelukkig niet alleen in zijn strijd tegen de clustermunitie.

Verschillende staten in actie

In **Australië** keurde de Senaat een motie goed, die oproept tot een moratorium op clustermunitie. In april 2003 zei het land het wapen niet meer te gebruiken. **Canada** kondigde in 2005 aan dat het zijn Rockey clustermunitie zou vernietigen, dat het in de toekomst weg zou evolueren van dat wapentype en open zou staan voor gerichte discussies over clustermunitie binnen de CCW (Conventie over bepaalde Conventionele Wapens). In 2005 riep **Denemarken** op om onmiddellijk onderhandelingen te starten over clustermunitie. Het **Europese Parlement** nam in 2004 een resolutie aan met een oproep voor een moratorium op gebruik, productie, opslaan, transfer en export van clustermunitie. Op 19 januari 2006 zei het in een resolutie over 'handicap en ontwikkeling' zijn volle steun toe aan de wereldwijde campagne voor de 'uitroeiing' van antipersoonsmijnen en andere controversiële wapens zoals clustermunitie, vooral met het oog op de slachtoffers onder de kinderen. In juli 2005, riep het EP al op tot een verbod op investeringen in de productie van clustermunitie. In **Frankrijk** werden in het parlement twee wetsvoorstellen ingediend om clustermunitie te bannen. De regering kreeg meer dan 100 parlementaire vragen over clustermunitie. De Senaat

begon met een onderzoeksopdracht en zal aanbevelingen formuleren voor de regering. Op 8 maart 2006 stelde **Duitsland** aan de CCW een definitie voor over clustermunitie. Er hadden al discussies en consultaties plaats met het oog op een resolutie over clustermunitie. **De Heilige Stoel** pleitte voor de eliminering van clustermunitie en een onmiddellijk moratorium op het gebruik ervan, zeggend dat het onvoldoende en inadequaaf zou zijn om enkel na te denken over een verbetering van de kwaliteit van clustermunitie. **Mexico** riep op tot een moratorium op het gebruik van clustermunitie en pleitte voor onderhandelingen over clustermunitie tijdens de Toetsingsconferentie van de CCW in 2006. In **Nieuw Zeeland** buigt een nationaal adviescomité voor ontwapening zich over clustermunitie met het oog op aanbevelingen voor de regering. **Noorwegen** besliste niet enkel om geen gebruik te maken van zijn Rockey clustermunitie, maar ook om geen raketten met submunitie te kopen van het type M26 voor zijn MLRS (Multiple Launch Rocket System). In 2005 engageerde de nieuwe regering zich om te werken naar een internationaal verbod op clustermunitie. Op 6 maart 2006 feliciteerde Noorwegen België, omdat het een strenge houding aannam t.a.v. clustermunitie. Noorwegen roept op te zoeken naar een legaal middel ten aanzien van clustermunitie. In **Oostenrijk** werd in 2005 in het parlement een voorstel van resolutie ingediend, die oproept tot een moratorium op het gebruik van clustermunitie en een nieuwe internationale wet op het gebruik ervan. In **Uruguay** werd een wetsvoorstel ingediend om clustermunitie te verbieden. In **Zweden** dienden twee partijen een wetsvoorstel in om submunitie te verbieden. Op 14 februari namen zeven partijen deel aan een seminarie in het parlement over de risico's van clusterbommen met submunitie: vier spraken zich uit voor een verbod op submunitie. In november 2005 stelde Zweden dat het gevaar van clustermunitie voor de mens niet kan genegeerd worden. In 2006 riep Zweden op tot onderhandelingen binnen de CCW over clustermunitie. In **Zwitserland** werd in november 2005 een wetsvoorstel ingediend om clustermunitie te bannen.⁷

Conventie over Conventionele Wapens

In de context van de Conventie over Conventionele Wapens (CCW) probeert men maatregelen te treffen om de risico's van explosieve oorlogsrestanten te beperken. Eind 2006 komt Protocol V van de Conventie in werking. Dit is het eerste internationaal wapenverdrag sinds het verdrag van Ottawa over landmijnen in 1996. Nu Protocol V in werking komt, worden de gebruikers van wapens verantwoordelijk voor het opruimen van niet-ontploffte oorlogsrestanten op vreemd gebied. Niet-ontploffte clustermunitie heeft hier een groot aandeel in.

HOOFDSTUK 2:

De producenten van clustermunities

Wereldwijd zijn er 34 landen waarvan algemeen bekend is dat zij clustermunities geproduceerd hebben. Sommigen van hen, bvb. Nederland en waarschijnlijk Irak, hebben de productie stopgezet. Over andere landen is er dan weer onduidelijkheid.

Zeker is dat veel bedrijven nog steeds bezig zijn met de ontwikkeling, productie en verkoop van clustermunities. Bedrijven kunnen op verschillende manieren betrokken zijn. Sommige bedrijven zijn verantwoordelijk voor een volledig clustermunitiesproject en voor de uiteindelijke levering aan de strijdkrachten, andere leveren essentiële onderdelen voor de clustermunities,

zoals bijvoorbeeld de ontstekingsmechanismen, de submunities, de container of huls van de bom waarin de submunities geplaatst worden.

We bespreken een aantal bedrijven en hun betrokkenheid bij clustermunities.

ATK[®]

ATK (VS) is de belangrijkste munitieleverancier van het Amerikaanse leger.

In juni 2000 tekent ATK een overeenkomst met Israeli Military Industries (IMI)⁹ voor de co-productie

van IMI's 'M971 120mm DPICM mortar cargo ammunition' voor de Amerikaanse markt. De bom draagt 32 submunities.¹⁰

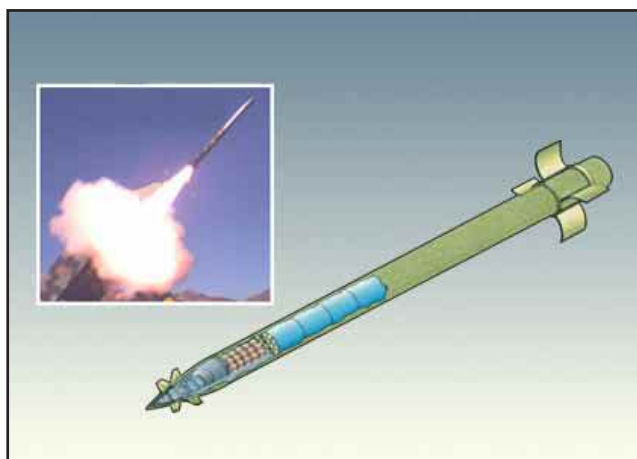
In juni 2003 tekent ATK een nieuwe overeenkomst met IMI, waardoor het nu ook de IMI zelfdestruc-tiemechanismen voor submunities mag produceren en verkopen in de USA.¹¹

BAE Systems¹², EADS¹³ en Finmeccanica¹⁴

BAE Systems (VK) is de grootste Europese wapen-producent. EADS is het tweede grootste Europese defensiebedrijf en ontstond in 2000 uit de fusie van drie ondernemingen: DASA (Duitsland), Aerospatiale Matra (Frankrijk) en CASA (Spanje).

Finmeccanica is een Italiaanse defensie-gigant.

Bovenstaande drie bedrijven zijn op dit moment betrokken bij clustermunities via MBDA¹⁵, een wereldlei-der in 'missile systems'. Het bedrijf is immers een joint venture van EADS (37,5%), BAE Systems (37,5%) en Finmeccanica (25%). MBDA is sinds 2004 betrokken bij het 'GMLRS XM30 missile development program-me', een internationaal project van Italië, Frankrijk, Duitsland, het VK en de VS. De M30 raket draagt 404 submunities. MBDA werkt samen met Lockheed Martin aan dit programma.¹⁶

GMLRS XM30 raket

Tot voor kort was EADS is ook via haar dochteron-derderneming TDA betrokken bij de productie van cluster-munitie. TDA was een joint venture van EADS (50%) en Thales (50%). Maar in november 2005 heeft EADS haar aandeel in TDA verkocht aan Thales. TDA is nu volledig in handen van Thales.

General Dynamics¹⁷

General Dynamics, een Amerikaanse defensiemulti-national, produceert o.a. de Hydra-70 raketten. Deze raketten worden op gevechtsvliegtuigen en gevechts-helikopters geplaatst, zoals de F-16, de Apache of de

Cobra. General Dynamics levert deze raketten met een unitaire kop, maar ook met submunitie.¹⁸ Een voor-beeld van een clustermunite toepassing is de 'M261 High-Explosive Multipurpose Submunition', die negen M73 submunities bevat.¹⁹ In april 2006 kreeg General Dynamics nog een contract toegewezen van het Amerikaanse leger voor de productie van Hydra raketten (waarde 165 miljoen US\$).²⁰

In een brief aan de Noorse nationale bank van 2 mei 2005 gaf General Dynamics ook toe essentiële onderdelen, nl. ontstekingsmechanismen, te produ-ceren voor BLU-97. Dit zijn explosieven zijn die gebruikt worden in verschillende clusterbommen, zoals bijvoorbeeld de JSOW-A van Raytheon.²¹

L-3 Communications²²

Het Amerikaanse defensiebedrijf L-3 communica-tions maakt onder andere veiligheids-en bewapening-sonderdelen.²³ In een brief aan de Noorse centrale bank van 2 juni 2005 geeft het bedrijf toe "safety and arming devices" te produceren voor verschillende types clusterwapens.²⁴ Zo produceren ze bijvoorbeeld de MK339 fuze die gebruikt wordt om de container te openen die de submunities bevat. O.a. de Rockeye II clusterbom wordt hiermee geopend.²⁵

Lockheed Martin²⁶

Lockheed Martin is niet alleen de grootste wapen-producent ter wereld, maar ook de voornaamste leve-rancier van wapens aan het Pentagon, én het grootste wapenexporterende bedrijf ter wereld. Niet verwonder-lijk dat Lockheed Martin dus ook actief is in de productie van en handel in clustermunite.

MLRS

Het bedrijf is de producent van het MLRS systeem (Multiple Launch Rocket System), een hoogst mobiel raketlanceersysteem dat in minder dan één minuut 12 MLRS raketten kan afvuren. MLRS wordt gebruikt om van op de grond raketten te lanceren.²⁷

De raketten die gebruikt worden in het MLRS-sys-teem zijn in de meeste gevallen raketten met cluster-munities. Ook deze worden geproduceerd door

Lockheed Martin.

Een aantal voorbeelden ²⁸:

- De basis MLRS-raket (M26) bevat een 'warhead' met 644 M77-submunitieën (DPICM) en heeft een bereik van 32 km. Dit betekent dat er met deze raketten binnen de minuut 8000 submunitieën kunnen verspreid worden.
- De 'guided' MLRS XM30-raket heeft een bereik van 60 km en bevat 404 DPICM submunitieën (in productie sinds april 2003). De VS plannen een productie van meer dan 100.000 van deze raketten.²⁹
- De ATACMS Block 1A heeft een bereik van 300 kilometer en bevat 275 M74 submunitieën³⁰.

In maart/april 2003 zijn MLRS clustermunities gebruikt in de oorlog tegen Irak.

Het gebruik van vanop de grond gelanceerde clustermunities (o.a. MLRS) door de Amerikaanse en Britse grondtroepen is de belangrijkste oorzaak van het hoge aantal burgerslachtoffers in die oorlog. Deze munities zijn ingezet in bevolkte gebieden, waaronder Bagdad, Basra, al-Hilal, al-Najaf en Karbala.

De MLRS-clustermunitie werd vooral gebruikt voor doelen op langere afstand. De meerderheid van de door de Amerikanen gebruikte submunitieën waren DPICM's. In Irak werd standaard gewerkt met salvo's van zes MLRS-raketten, wat betekent dat één zo'n salvo 3864 submunitieën dropte over een gebied met een straal van één km. Volgens een rapport van de Amerikaanse 'Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition, Technology and Logistics' hebben MLRS-submunitieën een falingsgraad van 16%.³¹

Het MLRS systeem inclusief raketten is door Lockheed Martin reeds geleverd aan 14 landen, waaronder de VS, Israël, Bahrein en Nederland.

Northrop Grumman³²

Northrop Grumman, nog een Amerikaans defensiebedrijf, produceert submunitieën. Zo produceert het o.a. de Viper Strike munitie. Deze submunitie wordt sinds 2002 ook aangepast en getest om te gebruiken in een UAV (een onbemand vliegtuig), meer bepaald in de Hunter.³³ De Viper Strike munitie is een derivaat van de BAT submunitie, ontwikkeld en geproduceerd

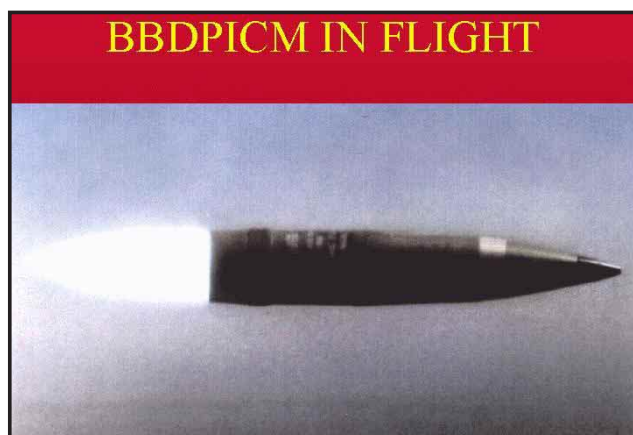

door Northrop Grumman.³⁴ De BAT submunitie wordt o.a. gebruikt in de ATACMS -Block II variant clusterbom van Lockheed Martin.

De Viper Strike munitie

Poongsan³⁵

Poongsan is een Koreaanse multinational, actief in de de metaal- en defensiesector. Poongsan produceert de clustermunitie '155mm Base Bleed DPICM artillery shell' K 310 met 49 submunitieën.³⁶

Raytheon³⁷

Het Amerikaanse Raytheon is een wereldleider wat betreft de ontwikkeling en productie van 'missile systems'. Ook clusterbommen behoren tot het assortiment van Raytheon.³⁸

Raytheon produceert het AGM154 Joint Standoff Weapon (JSOW). Dit is een bom die vanuit de lucht (ook vanop grote hoogte) gedropt wordt. JSOW kan geleverd worden in vier varianten, twee daarvan zijn clusterbommen.

De variant AGM154A is de standaard versie van de JSOW. Deze versie is een clusterbom die 145 BLU-97/B submunitieën bevat.³⁹ Deze submunitieën hebben zowel anti-persoons als anti-materiële effecten. Elke submunitie fragmenteert bij explosie in ongeveer 300 stukjes.⁴⁰

Sinds 1999 heeft de Amerikaanse luchtmacht de JSOW clusterbommen zowel gebruikt in Joegoslavië, in Afghanistan als in Irak. De JSOW wordt gebruikt op verschillende gevechtsvliegtuigen, waaronder de F/A-18, F-16, B-2, B-52.⁴¹

Raytheon is ook de producent van de Tomahawk-raketten. Deze raketten worden afgeschoten vanop oorlogsschepen of onderzeeërs. De Tomahawk-raketten hebben verschillende mogelijke configuraties wat betreft de 'warhead'. Eén daarvan is een submunitiehouder met Combined Effect Bomblets. De Tomahawk wordt dus ook als clusterbom gebruikt. De Tomahawk is een wapen dat al in verschillende oorlogen door de Amerikaanse zeemacht gebruikt is: Desert Storm (1991), Irak (1993), Bosnië (1995), Desert Fox (1998), Operation Allied Force (1999).⁴²

Rheinmetall⁴³

De Duitse defensiegroep Rheinmetall produceert in een joint venture met Diehl Munitionssystemen, o.a. een 155mm projectiel, de sensor-fuzed SMArt. De munitie bevat 2 submunities.⁴⁴

Rheinmetall heeft in het verleden ook de DM-632/642 en DM-652 artillery shells geproduceerd voor de M-85 submunities van Israeli Military Industries (IMI). Het is onduidelijk of deze industriële samenwerking nu nog doorgaat.

Textron⁴⁵

Ook het Amerikaanse Textron produceert clusterbommen en submunities.⁴⁶

Textron produceert het CBU-105 Sensor Fuzed Weapon, een clusterbom, voor de Amerikaanse luchtmacht. Deze clusterbom heeft zijn debuut gemaakt in 2003 in de oorlog in Irak. Ook de submunitie die in deze clusterbom zit, wordt gemaakt door Textron: de BLU-105, volgens Textron, de enige 'smart' submunitie in productie in de VS.

Verder heeft Textron ook de 'Selectively Targeted Skeef' STS submunitie ontwikkeld, die o.a. zou kunnen gebruikt worden in UAV (onbemande vliegtuigen)

Thales⁴⁷

De Franse defensiegroep Thales is sinds november 2005 100% eigenaar van TDA. TDA is o.a. gespecialiseerd in missiles. In een brief aan De Noorse centrale bank beschrijft TDA haar PR Cargo artillerie granaat als clustermunitie. Het bevat 16 submunities met zowel anti persoons- als anti tankeffecten.⁴⁸

Een Belgische dochteronderneming van TDA, Forges de Zeebrugge, was de belangrijkste tegenstander van de Belgische wet voor ban op clustermunitie. Het bedrijf argumenteerde o.a. dat een dergelijk verbod op clustermunitie in België heel wat arbeidsplaatsen zou kosten bij het bedrijf en haar toeleveranciers. Forges de Zeebrugge stelde dat haar rakettenprogramma FZ101 in gevaar was. Deze raketten bevatten acht submunities. Het bedrijf heeft voor dit rakettenstelsel in het jaar 2000 een contract binnengehaald voor de Duitse Tiger gevechtshelikopter.⁴⁹

ANDERE BEDRIJVEN

De bovenstaande bedrijven zijn niet de enige bedrijven die betrokken zijn bij de productie van clustermunitie. Maar ze zijn allemaal wel beursgenoteerde grote bedrijven.

Er zijn heel wat niet-beursgenoteerde bedrijven die clustermunitie produceren, zoals **Diehl Munition Systeme, Giat industries, FAMAE, Dezamet**.

Verder is er bijvoorbeeld **Honeywell**, dat zeker betrokken geweest is bij de productie van een clusterbom, maar het is onduidelijk of dit nu nog tot hun activiteiten behoort.

Andere beursgenoteerde clusterbomproducenten zoals **GenCorp, Aerostar, Aselsan** en **Singapore Technologies** worden in dit rapport niet behandeld omdat er geen financiële linken gevonden werden tussen deze bedrijven en de onderzochte bankgroepen.

Een bedrijf dat absoluut in de gaten dient gehouden te worden is **Israeli Military Industries**, een producent en exporteur van een hele reeks clusterbommen. Voorlopig is dit bedrijf nog volledig in handen van de Israëliëse staat, maar een privatisering van het bedrijf zit in de pijplijn.

HOOFDSTUK 3:

De investeerders

In dit hoofdstuk gaan we wat dieper in op de investeringen van vijf bankgroepen in bedrijven betrokken bij de productie van clustermunitie. De vijf bankgroepen zijn AXA, Dexia, Fortis, ING en KBC.

AXA heeft zich tot op heden nog niet gedistantieerd van clustermunitie. De andere vier financiële groepen hebben in de periode 2004-2005 onder impuls van de campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?' hun beleid t.a.v. investeringen in clustermunitie aangepast. In dit rapport gaan we na of dit beleid uitgevoerd is, en in

hoeverre dit beleid volstaat om betrokkenheid bij clustermunitie te vermijden.

Alle onderzochte bankgroepen hebben op 6 juni 2006 een brief ontvangen waarin zij geconfronteerd werden met de onderzoeksresultaten van Netwerk Vlaanderen. Zodoende hebben zij twee weken de tijd gekregen om hierop te reageren en meer up-to-date investeringsinformatie te verschaffen.

3.1. AXA

Het beleid van AXA t.a.v. clustermunificie

AXA heeft geen enkel beleid uitgewerkt t.a.v. investeringen in producenten van clustermunificie. AXA neemt een houding aan die zichzelf neutraal noemt en wil geen positie kiezen. AXA volgt gewoon de wet. Aangezien er geen internationaal verdrag is dat de productie van clustermunificie verbiedt, voelt AXA zich niet gemachtigd haar investeringen in clustermunificie stop te zetten.

Investeringen van AXA in clustermunificie anno 2006

AXA investeert voor meer dan 5,5 miljard US\$ in alle dertien onderzochte producenten van clustermunificie. Heel opvallend zijn de hoge belangen in Textron (10,14%), BAE Systems (8,62%) en Northrop Grumman (4,36%). In sommige bedrijven zijn de investeringen van AXA zelfs sterk verhoogd in vergelijking met 2004: bij EADS van 0,03% naar 1,46%; bij General Dynamics van 0,46% naar

1,38%, bij BAE Systems van 1,40% naar 8,62% en bij Raytheon van 0,28% naar 1,15%. De investeringen in ATK en Lockheed Martin zijn dan weer lager dan in 2004.

Tabel 1: AXA investeringen in producenten van clustermunificie ⁵⁰

	Aantal aandelen in het bedrijf	Waarde van de aandelen in het bedrijf in US\$	% van de aandelen
ATK	205.069	16.132.778	0,58%
BAE Systems	288.433.104	2.065.218.617	8,62%
EADS	11.926.030	420.511.818	1,46%
Finmeccanica	691.421	16.089.367	0,16%
General Dynamics	5.559.162	354.841.310	1,38%
L-3	642.130	48.166.171	0,53%
Lockheed Martin	1.917.094	139.813.665	0,44%
Northrop Grumman	15.280.182	990.002.992	4,36%
Poongsan	56.600	1.161.432	0,18%
Raytheon	5.117.212	236.619.883	1,15%
Rheinmetall	102.752	7.393.006	0,29%
Textron	13.255.775	1.246.175.408	10,14%
Thales	236.792	9.298.822	0,14%
Totaal		5.551.425.269	

AXA heeft niet gereageerd op de onderzoeksresultaten uit dit rapport.

Algemeen kan gesteld worden dat de situatie bij AXA de laatste jaren allesbehalve verbeterd is: de investeringen in producenten van clustermunition nemen zelfs toe.

Ook in België biedt AXA beleggingsfondsen aan die investeren in producenten van clustermunition. België heeft in februari 2006 een verbod op clustermunition goedgekeurd.

In de loop van juni zal AXA haar investeringen voor eigen rekening in ATK, Singapore Technologies en Textron verkopen. Dit heeft echter niets te maken met de betrokkenheid van deze bedrijven bij clustermunition, maar met hun betrokkenheid bij de ontwikkeling of productie van antipersoonsmijnen. Via indirecte investeringen (fondsen en andere investeringen voor derden) blijft AXA wel investeren in deze drie bedrijven. De desinvesteringen uit deze drie bedrijven zouden gaan om een bedrag van US\$ 11.600.000, nog geen honderdste van de totale investeringen van AXA in deze bedrijven.⁵¹

Conclusie

AXA is de enige van de vijf onderzochte banken die zonder enige restricties blijft verder investeren in clustermunition, één van de meest controversiële wapens op dit moment.

Na 3 jaar campagne en onderzoek i.v.m. de wapeninvesteringen van AXA, kunnen we stellen dat AXA geen bankgroep is voor klanten die niet wensen te investeren in clustermunition of in de wapenindustrie tout court.

3.2. DEXIA

Het beleid van DEXIA t.a.v. clustermunitie

Dexia heeft een beleid uitgewerkt dat geen projectfinancieringen toelaat voor onderzoek, ontwikkeling of productie van defensieve en offensieve wapens, waaronder dus ook clustermunitie. Verder worden geen algemene ondernemingskredieten toegestaan aan bedrijven met hun 'core business in de wapenindustrie', en worden in deze bedrijven geen rechtstreekse participaties genomen. Enkel indirecte investeringen (via beleggingsfondsen) in de wapenindustrie worden niet uitgesloten.⁵²

Dit algemene wapenbeleid is volledig toepasbaar op de producenten van clustermunitie uit dit dossier.

Investeringen van DEXIA in clustermunitie anno 2006

Dexia heeft gereageerd op de eerste onderzoeksresultaten en heeft gedetailleerd de meest recente cijfers van de investeringen aan Netwerk overgemaakt.

Dexia investeert bijna 52 miljoen US\$ in acht van de dertien onderzochte producenten van clustermunitie. Het gaat telkens om vrij geringe belangen in de respectievelijke bedrijven. Het gaat hier ook in alle gevallen om indirecte investeringen via beleggingsfondsen. Dexia heeft geen rechtstreekse investeringen in deze bedrijven.

Opvallend is wel dat de meeste Dexia beleggingsfondsen die investeren in deze producenten van clustermunitie ook in België worden aangeboden. België heeft in februari 2006 een verbod op clustermunitie goedgekeurd.

Tabel 2: Dexia investeringen in producenten van clustermunitie ⁵³

	Aantal aandelen in het bedrijf	Waarde van de aandelen in het bedrijf in US\$	% van de aandelen
ATK	0	0	-
BAE Systems	1.676.935	10.655.742	0,05%
EADS	776.393	24.081.763	0,10%
Finmeccanica	135.777	2.890.991	0,03%
General Dynamics	0	0	-
L-3	0	0	-
Lockheed Martin	48.002	3.398.542	0,01%
Northrop Grumman	90.908	8.839.840	0,04%
Poongsan	0	0	-
Raytheon	22.664	975.232	0,01%
Rheinmetall	0	0	-
Textron	500	43.515	0,00%
Thales	22.604	827.067	0,01%
Totaal		51.712.492	

Onlangs heeft Dexia de aandelen van Textron en General Dynamics verwijderd uit alle beleggingsfondsen. Dit heeft te maken met de betrokkenheid van deze bankgroepen in de ontwikkeling van nieuwe antipersoonsmijnen voor het Amerikaanse leger. Voor betrokkenheid bij antipersoonsmijnen heeft Dexia een regel van 100% uitsluiting.

Conclusie

Conformiteit met het beleid

Aangezien Dexia enkel investeert in producenten van clustermunities via beleggingsfondsen en dus niet direct voor eigen rekening zijn deze resultaten volledig conform het beleid van Dexia. Volgens deze gegevens implementeert Dexia haar beleid t.a.v. clustermunities correct.⁵⁴

Evaluatie van het beleid

Toch wijst dit onderzoek ook uit dat het beleid van Dexia nog tekort schiet. Dexia weigert haar wapenbeleid ook toe te passen op haar beleggingsfondsen. Dit betekent dat de belegger die belegt via een Dexia-beleggingsfonds blijft investeren in producenten van clustermunities. Dexia blijft investeringen in heel controversiële wapensystemen aanbieden aan haar klanten.

3.3. FORTIS

Het beleid van Fortis t.a.v. clustermunificie

Fortis heeft een beleid uitgewerkt waarin het stelt niet betrokken te willen zijn bij financieringen van of rechtstreekse investeringen in controversiële wapens. Onder andere clustermunificie wordt door Fortis beschouwd als een controversieel wapen.

Fortis weert deze controversiële wapens niet uit haar beleggingsfondsen.⁵⁵

Investeringen van Fortis in clustermunificie anno 2006

Kredietfaciliteit

In juli 2005 vernieuwde EADS zijn doorlopende kredietfaciliteit met een internationaal bankensyndicaat

van 36 banken. De kredietfaciliteit kreeg een omvang van 3 miljard euro en een looptijd van zeven jaar. De faciliteit is bedoeld om snel geld te kunnen lenen wanneer EADS geconfronteerd wordt met onverwachte uitgaven of plotselinge investeringskansen. Daarnaast dient de faciliteit als backup voor het EMTN⁵⁶ programma van EADS, waarin het bedrijf regelmatig obligaties kan uitgeven. Voor de kopers van deze obligaties biedt de kredietfaciliteit de garantie dat het bedrijf altijd voldoende geld zal hebben om de obligaties af te lossen en rente te betalen.

Fortis neemt voor een bedrag van **45 miljoen euro** deel aan deze kredietfaciliteit.⁵⁷

Investeringen

Tabel 3: Fortis investeringen in producenten van clustermunificie⁵⁸

	Aantal aandelen in het bedrijf	Waarde van de aandelen in het bedrijf in US\$	% van de aandelen
ATK	0	0	-
BAE Systems	6.280.647	44.969.433	0,19%
EADS	36.765	1.296.334	0,00%
Finmeccanica	31.322	728.863	0,01%
General Dynamics	1.068	68.170	0,00%
L-3	228.501	17.139.860	0,19%
Lockheed Martin	503.607	36.728.059	0,12%
Northrop Grumman	28.109	1.821.182	0,01%
Poongsan	0	0	-
Raytheon	94.996	4.392.615	0,02%
Rheinmetall	257.607	18.534.824	0,72%
Textron	249.370	23.443.274	0,19%
Thales	54.083	2.123.839	0,03%
Totaal		151.246.452	

Fortis investeert **tussen 90 en 150 miljoen US\$** in elf van de dertien onderzochte producenten van clustermunition. Fortis heeft gereageerd op de onderzoekresultaten van Netwerk en gedetailleerde up to date informatie gegeven over hun investeringsportefeuille⁵⁹. Uit deze cijfers, die op dit moment nog niet volledig zijn en die we dus nog niet kunnen publiceren, blijkt toch een iets lager investeringsbedrag dan in bovenstaande tabel die betrekking heeft op het voorjaar 2006. De grote lijnen blijven echter hetzelfde: Fortis investeert in deze elf bedrijven, via indirecte investeringen, en het gaat telkens om vrij geringe belangen in de respectievelijke bedrijven. De investeringen in bedrijven als BAE Systems en Lockheed Martin zijn ontegensprekelijk gevoelig gestegen in vergelijking met 2004.

Opvallend is wel dat vele Fortis-beleggingsfondsen die investeren in deze producenten van clustermunition, ook in België worden aangeboden. België heeft in februari 2006 een verbod op clustermunition goedgekeurd.

De investeringen door Belgische beleggingsfondsen in General Dynamics en Textron worden verkocht. Maar deze beslissing heeft te maken met de betrokkenheid van deze bedrijven in de ontwikkeling van nieuwe anti persoons mijnen.

Conclusie

Conformiteit met het beleid

- De kredietfaciliteit aan EADS is een niet te aanvaarden financiering van een activiteit die gerelateerd is aan clustermunition. Deze financiering is hetzij een overtreding van het eigen beleid of hetzij een teken dat het defensiebeleid van Fortis te weinig voorstelt. Fortis stelt immers in haar beleid dat het geen nieuwe transacties zal accepteren die gerelateerd zijn aan controversiële wapens. Maar bestaande relaties stopzetten is voor Fortis slechts een beslissing van laatste orde, zeker als het gaat om 'conglomeraten die slechts onbeduidende belangen hebben in controversiële wapens'. Als deze achterpoort hier gebruikt wordt om toch nog lucratieve deals te kunnen sluiten met EADS is het wapenbeleid niet effectief. Het betreft hier een rechtstreekse financiering aan een bedrijf dat heel duidelijk betrokken is bij minstens twee wapensystemen die door Fortis als controversieel beschouwd worden: clustermunition en nucleaire wapens. EADS is de tweede grootste wapenleverancier in Europa.

- De onderzoeksgegevens over investeringen in aandelen laten ons niet toe met 100% zekerheid te concluderen dat het hier enkel gaat om indirecte investeringen. Wanneer het hier volledig gaat om investeringen via beleggingsfondsen zijn deze resultaten volledig conform het beleid van Fortis.⁶⁰

Evaluatie van het beleid

- Dit onderzoek wijst uit dat het beleid van Fortis eigenlijk tekort schiet. Fortis weigert haar wapenbeleid door te trekken voor haar beleggingsfondsen. Dit betekent dat de belegger die belegt via een Fortis-beleggingsfonds blijft investeren in producenten van clustermunition. Fortis blijft investeringen in heel controversiële wapensystemen aanbieden aan haar klanten.
- Maar ook wat betreft rechtstreekse financieringen staat de achterpoort wagenwijd open. De financiering aan EADS wijst erop dat bij zeer lucratieve deals de ethiek van Fortis het snel moet afleggen van de commerciële belangen. Op die manier begint het beleid sterk op een papieren belofte te lijken.

3.4. ING

Het beleid van ING t.a.v. clustermunitie

Ook ING heeft een beleid uitgewerkt waarin het stelt niet betrokken te willen zijn bij financieringen van of rechtstreekse investeringen in controversiële wapens. Onder andere clustermunitie wordt door ING beschouwd als een controversieel wapen.

Net zoals Fortis en Dexia weert ING deze controversiële wapens niet uit haar beleggingsfondsen.⁶¹

Investeringen van ING in clustermunitie anno 2006

Kredietfaciliteit

In juli 2005 vernieuwde EADS zijn doorlopende kredietfaciliteit met een internationaal bankensyndicaat van 36 banken. De kredietfaciliteit kreeg een omvang van 3 miljard euro en een looptijd van zeven jaar. De faciliteit is bedoeld om snel geld te kunnen lenen wanneer EADS geconfronteerd wordt met onverwachte uitgaven of plotselinge investeringskansen. Daarnaast

dient de faciliteit als backup voor het EMTN programma van EADS, waarin het bedrijf regelmatig obligaties kan uitgeven. Voor de kopers van deze obligaties biedt de kredietfaciliteit de garantie dat het bedrijf altijd voldoende geld zal hebben om de obligaties af te lossen en rente te betalen.

ING neemt voor een bedrag van **85 miljoen euro** deel aan deze kredietfaciliteit.⁶²

Investeringen

Tabel 4: ING investeringen in producenten van clustermunitie ⁶³

	Aantal aandelen in het bedrijf	Waarde van de aandelen in het bedrijf in US\$	% van de aandelen
ATK	57.520	4.525.098	0,16%
BAE Systems	8.423.791	60.314.344	0,25%
EADS	8.000	282.080	0,00%
Finmeccanica	0	0	-
General Dynamics	1.026.805	65.540.963	0,25%
L-3	43.340	3.250.933	0,04%
Lockheed Martin	906.880	66.138.758	0,21%
Northrop Grumman	270.877	17.550.121	0,08%
Poongsan	0	0	-
Raytheon	1.215.417	56.200.882	0,27%
Rheinmetall	0	0	-
Textron	75.126	7.062.595	0,06%
Thales	60.365	2.370.534	0,04%
Totaal		283.236.309	

ING investeert meer dan 283 miljoen US\$ in tien van de dertien onderzochte producenten van cluster-munitie. Het gaat telkens om vrij geringe belangen in de respectievelijke bedrijven. Toch moeten we volgende kanttekening maken: de investeringen in BAE Systems (van 0,05% naar 0,25%) en Raytheon (van 0,07% naar 0,27%) zijn gevoelig gestegen in vergelijking met 2004.

Ook in België biedt ING beleggingsfondsen aan die investeren in deze producenten van cluster-munitie. België heeft in februari 2006 een verbod op cluster-munitie goedgekeurd.

ING heeft gereageerd op de onderzoeksresultaten, maar heeft geen informatie verschaft over hun huidige investeringsportefeuille in deze bedrijven. Zij stelt enkel dat het voor al deze bedrijven over indirecte investeringen gaat. ING houdt geen directe investeringen in de bedrijven uit dit onderzoek.⁶⁴ ING weigert resoluut de namen bekend te maken van de bedrijven die uitgesloten worden van investering in toepassing van haar defensiebeleid.

Conclusie

Conformiteit met het beleid

De kredietfaciliteit aan EADS is een niet te aanvaarden financiering van een activiteit die gerelateerd is aan cluster-munitie. Deze financiering is hetzij een overtreding van het eigen beleid, hetzij een teken dat het defensiebeleid van ING te weinig voorstelt. Het wapenbeleid van ING bepaalt immers dat producenten van controversiële wapens worden uitgesloten van nieuwe financieringen en van rechtstreekse investeringen. Een uitzondering wordt gemaakt voor bedrijven die betrokken zijn bij controversiële wapens maar eigenlijk hoofdzakelijk civiel georiënteerde bedrijven zijn. Als deze achterpoort hier gebruikt wordt om toch nog lucratieve deals te kunnen sluiten met EADS is het wapenbeleid niet effectief. Het betreft hier een rechtstreekse financiering aan een bedrijf dat heel duidelijk betrokken is bij minstens twee wapensystemen die door ING als controversieel beschouwd worden: cluster-munitie en nucleaire wapens. EADS is de tweede grootste wapenleverancier in Europa. Ondanks haar civiele activiteiten kan je dus bezwaarlijk argumenteren dat het een hoofdzakelijk civiel georiënteerd bedrijf is.

De onderzoeksgegevens over investeringen laten ons niet toe met 100% zekerheid te concluderen dat het hier enkel gaat om indirecte investeringen. Wanneer het hier volledig gaat om investeringen via beleggingsfondsen, zoals ING stelt, zijn deze resultaten volledig conform het beleid van ING.⁶⁵

Evaluatie van het beleid

Dit onderzoek wijst uit dat het beleid van ING eigenlijk tekort schiet. ING weigert haar wapenbeleid door te trekken voor haar beleggingsfondsen. Dit betekent dat de belegger die belegt via een ING-beleggingsfonds blijft investeren in producenten van cluster-munitie. ING blijft investeringen in heel controversiële wapensystemen aanbieden aan haar klanten.

Maar ook wat betreft rechtstreekse financieringen staat de achterpoort wagenwijd open. De financiering aan EADS wijst erop dat bij zeer lucratieve deals de ethiek van ING het snel moet afleggen van de commerciële belangen. Op die manier begint het beleid sterk op een papieren belofte te lijken.

3.5. KBC

Het beleid van KBC t.a.v. clustermunificie

KBC heeft reeds in 2004 een beleid aangenomen t.a.v. controversiële wapens. Dit zijn voor KBC 'wapens waarvan de inzet de voorbije halve eeuw onevenredig veel leed hebben berokkend aan onschuldige burgerslachtoffers'. Clustermunificie is één van de wapensystemen die volgens KBC controversieel zijn.

KBC is de enige onderzochte bankgroep die dit beleid niet alleen toepast voor haar financieringen en haar eigen investeringen in bedrijven, maar ook voor haar indirecte investeringen via actieve en passieve beleggingsfondsen. (Enkel de passieve institutionele beleggingsfondsen maken hierop een uitzondering.)⁶⁶

KBC is ook de enige bankgroep die haar lijst van bedrijven waarin zij niet meer wenst te investeren

openbaar maakt. Deze lijst is bovendien in het voorjaar van 2006 geactualiseerd. Elf bedrijven werden bijkomend toegevoegd aan de 'black list' van KBC. Volgende bedrijven staan op deze lijst wegens hun betrokkenheid bij controversiële wapens: Aerostar, ATK, Aselsan, BAE Systems, EADS, Finmeccanica, GenCorp, General Dynamics, Honeywell International, L-3 communications, Lockheed Martin, Magellan Aerospace, Northrop Grumman, Poongsan, Raytheon, Rheinmetall, Singapore Technologies Engineering, Textron en Thales.⁶⁷

Investeringen van KBC in clustermunificie anno 2006

KBC Asset Management heeft Netwerk volledige inzage gegeven in haar investeringsportefeuille t.a.v. clusterbomproducenten.

Tabel 5: KBC investeringen in producenten van clustermunificie ⁶⁸

	Aantal aandelen in het bedrijf	Waarde van de aandelen in het bedrijf in US\$	% van de aandelen
ATK	0	0	-
BAE Systems	152.041	818.980	0,00%
EADS	10.340	276.596	0,00%
Finmeccanica	17.029	295.794	0,00%
General Dynamics	5.226	259.592	0,00%
L-3	5.197	312.946	0,00%
Lockheed Martin	5.749	319.501	0,01%
Northrop Grumman	14.065	700.084	0,00%
Poongsan	0	0	-
Raytheon	6.806	235.097	0,00%
Rheinmetall	1.939	103.078	0,00%
Textron	1.784	125.888	0,00%
Thales	2.623	77.982	0,00%
Totaal		3.525.538	

KBC investeert nog 3,5 miljoen euro in elf van de dertien onderzochte clusterbomproducenten. Al deze investeringen gebeuren vanuit indexfondsen. Het gaat om de volgende twee fondsen: KBC Index Fund (compartimenten Europe, United States en World) en Plato Institutional Index Fund (Euro Equity, European Equity en North American Equity). Alle andere KBC beleggingsfondsen hebben zich volledig teruggetrokken uit producenten van clustermunificie.

Het gaat telkens om zeer minieme belangen in de respectievelijke bedrijven. In alle bedrijven zijn de investeringen dan ook zwaar gedaald in vergelijking met 2004.

Ook aan Belgische klanten biedt KBC dus nog twee indexfondsen aan die investeren in deze producenten van clustermunificie. België heeft in februari 2006 een verbod op clustermunificie goedgekeurd.

Voor wat betreft het KBC Index Fund (een fonds dat vrij op de markt is voor particulieren) is KBC aan het zoeken naar een correcte oplossing rekening houdend met het wapenbeleid, de wens van de klanten en de juridische aspecten verbonden aan indexfondsen.⁶⁹

Conclusie

Conformiteit met het beleid

KBC handelt volledig conform het uitgetekende defensiebeleid van de bankgroep. Enkel voor de investeringen via KBC Index Fund moet nog een oplossing gevonden worden.⁷⁰

Evaluatie van het beleid

Met betrekking tot clustermunificie voert KBC een heel degelijk beleid. KBC is de enige onderzochte bankgroep die haar beleid ook doortrekt voor indirecte investeringen en dus ten volle haar verantwoordelijkheid neemt. KBC heeft in 2006 bovendien een heel degelijke update gemaakt van haar 'black list' van clustermunificie producenten. Zowel de kwaliteit van het beleid t.a.v. clustermunificie als de kwaliteit van de implementatie is bij de KBC groep hoger dan bij de andere onderzochte bankgroepen.

3.6. CONCLUSIE

Clustermunitie-vrije banken?

Investerings in clustermunitie zijn reeds gedurende twee jaar een belangrijk item in discussies over de maatschappelijke verantwoordelijkheid van banken in België. De discussie werd gevoerd in de bankwereld, tussen de banken en de bedrijven en tussen de bankwereld en de NGO's. Sommige banken werkten een strenger beleid uit en probeerden dit beleid in daden om te zetten. Op zich is deze evolutie een enorme stap voorwaarts. Maar voor de slachtoffers van dit vreselijke wapen is er natuurlijk maar één maatstaf: clustermunitie moet de wereld uit, en de financiële stromen naar de producenten van dit wapen droogleggen is daarvoor een belangrijk middel.

Uit dit onderzoek blijkt dat slechts één bank deze boodschap duidelijk begrepen heeft. **KBC** heeft een heel strak beleid aangenomen en trekt zich effectief volledig terug uit clustermunitie. KBC is de enige bank die zich volledig wenst te distantiëren van dit wapensysteem en dit ook bijna volledig waarmaakt.

Aan de andere kant van het spectrum vinden we **AXA**. Deze Franse bankverzekeringsgroep neemt in deze zaak geen enkele verantwoordelijkheid, en investeert verder in alle producenten van clustermunitie. De investeringen van AXA in de meeste van deze bedrijven is zelfs serieus toegenomen.

Dexia, Fortis en ING hebben een beleid aangenomen van gedeeltelijke terugtrekking uit clustermunitie. Dit beleid is absoluut onvoldoende. Hierdoor blijven zij hun klanten beleggingsfondsen aanbieden met investeringen in clusterbommen. Netwerk Vlaanderen en haar vredespartners blijven deze praktijk aanklagen.

Voor wat betreft **Dexia** wijst dit onderzoek wel uit dat het beleid degelijk geïmplementeerd wordt.

Bij **Fortis en ING** stellen wij ons grote vraagtekens bij de achterpoorten in hun beleid. De rechtstreekse financiering door ING en Fortis aan EADS duidt aan dat wanneer een degelijke uitvoering van het clusterbommenbeleid een dreigend verlies inhoudt van belangrijke deals of zeer grote klanten, de ethiek het onderspit delft. Dergelijke afwegingen zijn onaanvaardbaar. We spreken hier immers over een wapen dat vele onschuldige burgerslachtoffers eist. Deze financiering aan EADS doet afbreuk aan de geloofwaardigheid en doortastendheid van het beleid van Fortis en ING terzake.

Transparantie

Alle banken (behalve AXA) hebben hun beleid publiekelijk bekend gemaakt (meestal via hun website). Maar ook qua informatieverstrekking verdient KBC de meeste punten. **KBC** geeft als enige bankgroep duidelijke publieke informatie over de bedrijven die zij uitsluiten. **Dexia, Fortis en ING** informeren het publiek niet over de implicaties van hun beleid (de uitgesloten bedrijven).

Dexia, Fortis en KBC hebben op vraag en in het kader van dit onderzoek Netwerk Vlaanderen gedetailleerde inzage gegeven in hun investeringsportefeuille in de onderzochte bedrijven. **ING** daarentegen deelt geen enkele informatie over uitgesloten bedrijven of over hun investeringsportefeuille met derden. **AXA** heeft nog niet gereageerd op onze onderzoeksvragen.

Eisen i.v.m. clustermunitie van de campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?' aan de bankgroepen

- Stop alle investeringen in clustermunitie.⁷¹
- Geef duidelijke en transparante publieke informatie over beleid, implicaties van het beleid, en over investerings- en financieringsportefeuille.

HOOFDSTUK 4:

Een rol voor de overheid

De campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?' heeft duidelijk een aantal zaken in beweging gebracht: enkele banken hebben een strikter wapenbeleid ontwikkeld en geïmplementeerd. En sommigen hebben ook stappen gezet in het verstrekken van informatie over de investeringen in de wapenindustrie.

Maar uit dit rapport blijkt ook dat er nog grote leemtes zijn: lang niet alle banken doen mee, een sectorieel initiatief dat verdergaat dan een loutere toepassing van de wet blijft achterwege, ronkende ethische principes staan bij sommige banken ook nu nog de financiering van controversiële wapensystemen niet in de weg en controle op de implementatie van het wapenbeleid van de banken blijft zowat onmogelijk.

Alles overlaten aan de zelfregulering in de sector leidt dus niet tot het gewenste resultaat. Het is dan ook belangrijk dat de overheid kleur bekent en de krijtlijnen gaat uittekenen.

4.1. CLUSTERBOMMEN NIET GEWENST

In het voorjaar van 2006 was België het eerste land dat een totaal verbod op gebruik, verkoop, productie en handel in clustermunitie invoerde. België heeft daarmee een wereldprimeur. Maar België staat niet alleen in deze strijd tegen clusterbommen. In verschillende andere landen en op internationale fora (EU, VN, ...) wordt de strijd tegen dit wapen opgevoerd (zie 1.2).

Nu clusterbommen illegaal geworden zijn in België lijkt het ons logisch dat in het federaal parlement ook een wetsvoorstel wordt ingediend (en goedgekeurd) dat in België een verbod oplegt om de productie van deze wapens financieel te ondersteunen. België heeft in 2004 reeds een gelijkaardige wet goedgekeurd

i.v.m. de financiering van antipersoonsmijnen. België kan zich hierin gesteund voelen door de resolutie van het Europees Parlement van juli 2005, waarin opgeroepen wordt tot een verbod op investeringen in clustermunificie.

Vanzelfsprekend is het van belang een ban op clustermunificie en een ban op investeringen in clustermunificie ook internationaal door te voeren.

Dit onderzoek toont aan dat zonder zo'n verbod enkele banken een voortrekkersrol zullen spelen, maar dat de investeringen in clustermunificie door andere banken gewoon doorgaan en in sommige gevallen zelfs opgevoerd worden.

4.2. TRANSPARANTIE

Wat transparantie betreft, heeft de financiële sector onder druk van de campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?' zeker stappen gezet. Het wapenbeleid van verschillende banken is openbaar gemaakt, en KBC maakt zelfs bekend welke bedrijven zij uitsluit uit haar portefeuille.

Voor het eerst is Netwerk er tijdens dit onderzoek in geslaagd om informatie over de investeringsportefeuille te verkrijgen van drie bankgroepen (Dexia, Fortis en KBC).

Maar voor de klant blijft het toch moeilijk om aan duidelijke info te geraken. De beleidsverklaringen van de bankgroepen zijn ronkende verklaringen die meestal bol staan van grote principes en ... van uitzonderingen en achterpoortjes. Informatie over wat dat beleid dan concreet inhoudt, is meestal niet voorhanden of wordt afgeschermd met begrippen als confidentialiteit, 'chinese walls', etc.

Het komt er op neer dat de klant maar moet geloven dat die ingewikkelde defensiebeleidstekst van zijn bank betekent dat 'de vuile wapens er nu wel uit zijn'. Dat dat niet altijd het geval is, bewijst dit onderzoeksrapport.

Ook hier zorgt zelfregulering door de sector dus niet voor duidelijke en volledige informatie. Het is dan ook aan de overheid om ervoor te zorgen dat de klant recht krijgt op de juiste informatie over het wapenbeleid van zijn bank, en dat de uitvoering van dit beleid ook controleerbaar blijft. En hiervoor zullen bijkomende wetgevende initiatieven nodig zijn. Deze initiatieven moeten er voor zorgen dat:

- ▶ alle financiële instellingen verplicht hun wapenbeleid bekend maken en concretiseren;
- ▶ alle financiële instellingen verplicht hun investerings- en financieringsportefeuille in deze en andere bedrijven bekend maken.

4.3. DE VOORBEELDFUNCTIE VAN DE OVERHEID

Nu de Belgische overheid beslist heeft dat clustermunificie gebannen moet worden uit België, lijkt het ons logisch dat de overheden voor hun eigen spaar- en beleggingsgeld hiermee rekening houden. Een Belgische gemeente, provincie, gewest, federale overheid, of één of ander overheidsfonds dat via haar bank investeert in producenten van clustermunificie lijkt ons een onaanvaardbare contradictie met de duidelijke keuze van België tegen clusterbommen.

Brussel, juni 2006

VOETNOTEN

- 1 US Cluster Bombs for Turkey?, A Human Rights Watch Report, vol. 6, no. 19, December 1994, <http://www.hrw.org/reports/1994/turkey2/>
- 2 Gulf War Air Power Survey, US Air Force, vol.II, pt. I (1993)
- 3 Civilian Deaths in the NATO Air Campaign, A Human Rights Watch Report, vol. 12, no. 1 (D), februari 2000 en Ticking Time Bombs: NATO's Use of Cluster Munitions in Yugoslavia, A Human Rights Watch Report, vol. 11, no. 6 (D), mei 1999, <http://www.hrw.org/reports/2000/nato/>
- 4 Fatally Flawed, Cluster Bombs and their use by the United States in Afghanistan, Human Rights Watch, december 2002, <http://www.hrw.org/reports/2002/us-afghanistan/>
- 5 Off Target: The conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq, Human Rights Watch, November 2003, <http://www.hrw.org/reports/2003/usa1203/>
- 6 Wet houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens, 8 juni 2006, verschenen in het Belgisch Staatsblad van 9 juni 2006.
- 7 Wereldwijd vooruitgang en initiatieven rond clustermunities, Ban Mines Newsletter, N° 17, April 2006, Handicap International.
- 8 <http://www.atk.com>
- 9 <http://www.imi-israel.com>
- 10 <http://defence-data.com/eurosatory2000/pagees24.htm>
- 11 <http://www.globalsecurity.org/military/systems/munitions/m85.htm>
- 12 <http://www.baesystems.com>
- 13 <http://www.eads.com>
- 14 <http://www.finmeccanica.it/Holding/IT/index.sdo>
- 15 www.mbdba.net
- 16 Test Firing concludes MBDA extended Range GMLRS Technology Demonstrator Programme, persbericht MBDA, 27 juli 2005
- 17 <http://www.generaldynamics.com>
- 18 <http://www.gdatp.com/Products/PDFs/Hydra-70.pdf>
- 19 <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/missile/hydra-70.htm>
- 20 <http://www.gdatp.com/news/NR06-02.htm>
- 21 A Further Eight Companies Excluded from the Petroleum Fund; http://www.odin.dep.no/fin/english/topics/pension_fund/p10002777/screening/recommendations/006071-110251/dokbn.html
- 22 <http://www.l-3com.com>
- 23 http://www.l-3com.com/products_and_services/specialized_communication_products/index.asp?id=18&relation=grandchild
- 24 A Further Eight Companies Excluded from the Petroleum Fund; http://www.odin.dep.no/fin/english/topics/pension_fund/p10002777/screening/recommendations/006071-110251/dokbn.html
- 25 <http://www.l-3com.com/BTFuze/html/products/mk339.htm>
- 26 <http://www.lockheedmartin.com>
- 27 <http://www.army-technology.com/projects/mlrs/>
- 28 De beschrijving van deze producten zijn te vinden op de website van Lockheed Martin, <http://www.lockheedmartin.com/wms/findPage.do?dsp=fec&ci=20&sc=400>
- 29 <http://www.lockheedmartin.com/data/assets/12368.pdf>
- 30 <http://www.lockheedmartin.com/data/assets/12364.pdf>
- 31 Off Target: The conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq, Human Rights Watch, November 2003, <http://www.hrw.org/reports/2003/usa1203/>. In dit rapport worden ook details gegeven over specifieke clusteraanvallen op dichtbevolkte gebieden en de slachtoffers die er vielen.
- 32 <http://www.northropgrumman.com>
- 33 http://www.nationaldefensemagazine.org/issues/2005/Apr/Army_Developing.htm
- 34 <http://www.defense-update.com/directory/viper-strike.htm>
- 35 <http://www.poongsan.co.kr/english>
- 36 <http://www.poongsan.co.kr/english>
- 37 <http://www.raytheon.com>
- 38 http://www.raytheon.com/products/stellent/groups/public/documents/content/cms01_055754.pdf
- 39 <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/smart/agm-154.htm>
- 40 <http://globalsecurity.org/military/systems/munitions/blu-97.htm>
- 41 <http://www.raytheon.com/products/jsow/>
- 42 http://www.raytheon.com/products/stellent/groups/public/documents/content/cms01_055764.pdf
- 43 <http://www.rheinmetall.com>
- 44 http://www.rheinmetall.com/pdfdoc/Image_RWM_e.pdf
- 45 <http://www.textron.com>
- 46 <http://www.systems.textron.com/index.html?topframe/top.html&leffframe/productsmenu.html&mainframe/products/precisionstrike.html>
- 47 <http://www.thalesgroup.com>

- ⁴⁸ A Further Eight Companies Excluded from the Petroleum Fund; http://www.odin.dep.no/fin/english/topics/pension_fund/p10002777/screening/recommendations/006071-110251/dok-bn.html
- ⁴⁹ Speech van Jean-Claude Lacroix, directeur van Belgian Security & Defence Industry, in de hoorzitting van de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers, 19 december 2005.
- ⁵⁰ Shareworld databank, Thomson Financial, bezocht in juni 2006.
- ⁵¹ Brief van Cathérine Boiteux, sustainable development AXA Group aan Netwerk Vlaanderen vzw, 15 juni 2006.
- ⁵² Brief van de heer Daniel Caille, directeur Duurzame Ontwikkeling Dexia Groep aan Netwerk Vlaanderen vzw, 12 april 2005.
- ⁵³ Brief van Marc Rizotto en Eric Flamand, Dexia Groep aan Netwerk Vlaanderen vzw, 20 juni 2006 (inclusief investeringsoverzicht dd 13 juni 2006); Shareworld databank, Thomson Financial, bezocht in juni 2006.
- ⁵⁴ Hierbij moeten we natuurlijk de kanttekening maken dat onze onderzoeken niet exhaustief zijn, en we dus niet kunnen garanderen dat we elke investering in elk bedrijf opspoorden.
- ⁵⁵ Fortis Defence Policy Paper, Fortis, 2005; <http://www.fortis.com/Sustainability/policy.asp>
- ⁵⁶ Euro Medium Term Note
- ⁵⁷ France, Euroweek – Issue: 913, London, 22 juli 2005; Website EADS (www.eads.net), bezocht in juni 2006.
- ⁵⁸ Shareworld databank, Thomson Financial, bezocht in juni 2006.
- ⁵⁹ Brief van Babs Dijkshoorn, Fortis Groep aan Netwerk Vlaanderen vzw, 20 juni 2006 (inclusief investeringsoverzicht dd 16 juni 2006).
- ⁶⁰ Hierbij moeten we natuurlijk de kanttekening maken dat onze onderzoeken niet exhaustief zijn, en we dus niet kunnen garanderen dat we elke investering in elk bedrijf opspoorden.
- ⁶¹ http://www.ing.com/group/showdoc.jsp?docid=147251_EN&menopt=ins|crp|frp
- ⁶² France, Euroweek – Issue: 913, London, 22 juli 2005; Website EADS (www.eads.net), bezocht in juni 2006.
- ⁶³ Shareworld databank, Thomson Financial, bezocht in juni 2006.
- ⁶⁴ Brief van Arnaud Stuart Cohen, Corporate Responsibility ING Groep, aan Netwerk Vlaanderen vzw, 20 juni 2006.
- ⁶⁵ Hierbij moeten we natuurlijk de kanttekening maken dat onze onderzoeken niet exhaustief zijn, en we dus niet kunnen garanderen dat we elke investering in elk bedrijf opspoorden.
- ⁶⁶ KBC defensiebeleid, www.kbcam.be
- ⁶⁷ KBC AM weert bijkomend elf wapenproducenten uit alle beleggingen, persbericht KBC AM, april 2006, www.kbcam.be
- ⁶⁸ Brief van Wim Van Hellemont, Sustainability Researcher KBCAM, aan Netwerk Vlaanderen, 14 juni 2006 (inclusief investeringsoverzicht dd 8 juni 2006); Shareworld databank, Thomson Financial, bezocht in juni 2006.
- ⁶⁹ Het doel van een indexfonds is zo exact mogelijk een vooraf bepaalde index te volgen. Uitsluiting van de negentien bedrijven zou de afwijking ten opzichte van de index te groot maken, waardoor het beleggingsfonds niet meer voldoet aan de definitie van een indexfonds.
- ⁷⁰ Hierbij moeten we natuurlijk de kanttekening maken dat onze onderzoeken niet exhaustief zijn, en we dus niet kunnen garanderen dat we elke investering in elk bedrijf opspoorden.
- ⁷¹ Deze campagne-eis kadert in de algemene campagne-eis van de campagne 'Mijn Geld.Goed Geweten?': stop alle investeringen in de wapenindustrie.

COLOFON

Auteur

Christophe Scheire (Netwerk Vlaanderen vzw)
Christophe.scheire@netwerk-vlaanderen.be

Met dank aan:

Hildegarde Vansintjan en Stan Brabant, Handicap International Belgium
Jan Willem van Gelder, Profundo
Leontien Aarnoudse, Netwerk Vlaanderen
Mark Hiznay, Human Rights Watch
Reinhilde Weidacher

Eindredactie:

Christophe Scheire (Netwerk Vlaanderen vzw)

Grafische vormgeving:

Anne-Mie Carpentier Amcmail@evonet.be

Verantwoordelijke uitgever:

Kristien Vermeersch, Netwerk Vlaanderen vzw
Vooruitgangstraat 333b9, 1030 Brussel

Juni 2006

Netwerk Vlaanderen vzw promoot het anders omgaan met geld. Geld is een instrument dat – als het goed wordt aangewend – een duurzame en eerlijke samenleving kan bevorderen. Netwerk voert sedert enkele jaren campagne met de slogan "Mijn Geld. Goed Geweten?" en wil zo het investeringsbeleid van de banken publiek maken en inspraak afdwingen voor de spaarder en belegger in de bestemming van zijn geld. Netwerk is ook een ethische wegwijzer op de markt van ethische of duurzame spaar- en beleggingsvormen en ondersteunt en adviseert organisaties en bedrijven die mens- en milieuvriendelijk (willen) omgaan met geld.

Netwerk Vlaanderen vzw – Vooruitgangstraat 333b9 – 1030 Brussel – 0032 (0)2/201.07.70 – www.netwerkvlaanderen.be

Netwerk Vlaanderen is lid van BankTrack, een internationale beweging voor duurzaamheid in de financiële sector. www.banktrack.org

Met de Campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?' wil Netwerk Vlaanderen samen met partnerorganisaties de financiële wereld op haar verantwoordelijkheid wijzen. Banken werken immers met jouw geld. Ze investeren dat geld in allerlei bedrijven, ook in wapenproducenten of in bedrijven die de mensenrechten schenden. We willen dat banken open kaart spelen en bekend maken welke bedrijven ze financieren. En we willen dat ze hun investeringen in wapenproducenten en bedrijven betrokken bij ernstige mensenrechtenschendingen stopzetten!

Andere publicaties van Netwerk Vlaanderen in het kader van de campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?'

Mijn Geld. Goed Geweten? – een onderzoek naar de financiële banden tussen banken en wapenproducenten, Christophe Scheire, oktober 2003

Clusterbommen, landmijnen, kernwapens en wapens met verarmd uranium – een onderzoek naar de financiële banden tussen banken en producenten van controversiële wapens, Christophe Scheire, april 2004

Banken ontwapenen – een overzicht van de resultaten van de campagne 'Mijn Geld. Goed Geweten?', Christophe Scheire en Luc Weyn, april 2005

AXA investeert fors in nieuwe landmijnproducenten, Christophe Scheire, oktober 2005.

Waar ligt de grens? - een onderzoek naar de financiële links tussen vijf bankgroepen en bedrijven die mensenrechten schenden, Inez Louwagie, Luc Weyn en Mathias Bienstman, november 2005.

ING en AXA investeren in de modernisering van witte fosfor wapens, Christophe Scheire, David Heller en Soetkin Muyle, maart 2006.

Goudkoorts in Peru - Delcredere en AXA betrokken bij onverantwoorde ontginningsprojecten, Mathias Bienstman, maart 2006.

Forum voor Vredesactie is een pacifistische vredesorganisatie. Het Forum voor Vredesactie is pluralistisch en politiek ongebonden. Het is een campagneorganisatie die mensen in beweging brengt: Bomspotting, Trainstopping, Barco: "uw aandeel in de wapenhandel", Veiligheid: "geen kwestie van militairen", Get in Shape, ... Campagnes waarbij pacifisme in praktijk wordt omgezet. Forum voor Vredesactie – Patriottenstraat 27 – 2600 Berchem – 03/281.68.39 – www.vredesactie.be

Voor Moeder Aarde v.z.w. is een pluralistische gewestelijke thematische milieuvereniging. De vereniging benadrukt in het bijzonder de banden tussen milieu en dossiers rond mensenrechten, oorlog en vrede en beklemtoont de noodzaak van internationale samenwerking. De organisatie gebruikt onderzoek, educatie & sensibilisatie, beleidswerk en geweldloze directe actie als hefboomen om haar doelen te verwezenlijken. Voor Moeder Aarde v.z.w. - Maria Hendrikaplein 5 - 9000 Gent - tel: 09 242 87 52
www.motherearth.org

Vrede vzw Met zo'n naam kan je niet anders dan een vredesbeweging zijn. Wij werken rond internationale politiek, ontwikkelingsproblematiek en vredesvraagstukken. Onze centrale stelling luidt: minder militaire uitgaven, meer sociale rechtvaardigheid. Je kan onze werking samenvatten in deze vijf woorden: studie, informatie, solidariteit, actie, samenwerking. We hebben een uitleenbibliotheek, een tweemaandelijks tijdschrift, vredescahiers. Politieke mobilisatie doen we makkelijk in samenwerkingsverbanden om op die manier de druk naar onze beleidsmensen te kunnen opvoeren. Ga maar 's kijken op www.vrede.be, daar vind je meer uitleg. Vrede vzw - Filips Van Arteveldestraat 35 - 9000 Gent – 09/233.46.88 – www.vrede.be